

ruimte voor de rivier ruimte voor de rivier ruimte voor de rivier
ruimte voor de rivier ruimte voor de rivier ruimte voor de rivier
ruimte voor de rivier ruimte voor de rivier ruimte voor de rivier
ruimte voor de rivier ruimte voor de rivier ruimte voor de rivier
ruimte voor de rivier ruimte voor de rivier ruimte voor de rivier

Strategisch Kader Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn

Ruimte voor de Rivier en Ruimte voor Natura 2000

Strategisch Kader Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn

**Ruimte voor de Rivier
èn Ruimte voor Natura 2000**

19 december 2003

Strategisch Kader Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn

Ruimte voor de Rivier én Ruimte voor Natura 2000

Ruimte voor de Rivier én Ruimte voor Natura 2000, een verhaal dat in Brussel verteld kan worden. *Hoe strategische keuzes in kader van de PKB Ruimte voor de Rivier maken dat de samenhang van het Natura 2000 netwerk versterkt wordt.*

Voorwoord

De habitatrictlijn en de vogelrichtlijn (HR/VR) zijn als één van de dilemma's genoemd voor het opstellen van de PKB Ruimte voor de Rivier. Het strategisch kader 'Ruimte voor de Rivier én Ruimte voor Natura 2000' geeft niet alleen duidelijkheid over welke Natura 2000 waarden in het Rivierengebied van belang zijn maar ook hoe door 'slim' te kiezen veiligheid en natuur samen kunnen gaan. Dit Strategisch Kader is beleidsmatig goedgekeurd door LNV en is daarmee is richtinggevend voor het natuurbeleid in het PKB RvR gebied.

Nagenoeg het gehele buitendijkse gebied van de Rijntakken en de Benedenrivieren is als Speciale Beschermingszones (SBZ) in het kader van de Vogelrichtlijn aangewezen. Daarnaast zijn ook diverse gebieden aangemeld als SBZ voor de Habitatrictlijn vanwege het plaats bieden aan bijzondere leefgebieden (habitats) en tal van soorten dieren en planten. Hiermee is Nederland de verplichting aangegaan om voor deze soorten en habitattypen de gunstige staat van instandhouding te behouden of te herstellen. Deze instandhoudingdoelen vormen, in geoperationaliseerde vorm, de basis voor iedere vorm van toekomstige inrichting of beheer.

In dit document wordt beschreven welke actuele Natura 2000 waarden in het PKB-gebied van belang zijn, maar ook wat in het internationale perspectief de opgave voor herstel en kwaliteitsverbetering is. Daarbij wordt aangegeven welke maatregelen ten behoeve van de veiligheid wel of niet samengaan met deze Natura 2000 waarden. Expliciet wordt gemaakt op welke locaties geen veiligheidsmaatregelen genomen kunnen worden, hetzij vanwege de uniekheid, hetzij door de lange herstelduur van specifieke waarden. Per riviertak wordt vermeld onder welke condities de te nemen veiligheidsmaatregelen een bijdrage aan behoud en herstel van de Natura 2000 waarden kunnen leveren.

Dit product is tot stand gekomen in samenwerking met het project *Natura 2000 doelen tussen de oren*. Verder hebben deskundigen van Vogelbescherming, provincies en andere deskundigen van RIZA en Alterra en andere betrokkenen een bijdrage geleverd.

Voor meer informatie is een achtergronddocument beschikbaar.

Jos Karssemeijer
Werkgroep Natuur

Inhoud

Inleiding	7
Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn	8
Gebiedsbescherming – Natura 2000	
Soortenbescherming	
Verplichtingen in Europees verband	
Het rivierengebied nu	10
In Europees perspectief	
In Nederlands perspectief	
Echter	
Het rivierengebied straks	12
Opgave Natura 2000	
Ruimte voor de Rivier én voor Natura 2000	14
Opbrengst in Natura 2000 waarden	
“Blijf af” en “Let op” – Natura 2000 waarden	
Uitwerking per riviertak	17
Riviertak Gelderse Poort	
Riviertak Waal	
Riviertak Nederrijn–Lek	
Riviertak IJssel	
Riviertak Benedenrivieren–Biesbosch	
Conclusies	27
Bijlagen	
Bijlage I:	Lijst van Natura 2000 habitattypen en soorten in het rivierengebied
Bijlage II:	Rivierdelen met “Blijf af” – en “Let op” – Natura 2000 waarden
Bijlage III:	Kaarten per riviertak

Inleiding

Na de wateroverlast van 1993 en 1995 heeft het Kabinet besloten dat een Rijnafvoer van 16.000 m³/s bij Lobith en een Maasafvoer van 3.8000 m³/s veilig moet kunnen worden afgevoerd. De waterkeringen en loop van de rivier voldoen op dit moment niet allemaal aan deze norm. Indien verdergaande klimaatsveranderingen optreden, moeten de rivieren in de toekomst nog een hogere afvoer kunnen verwerken, nl. 18.000 m³/s bij Lobith en 4.600 m³/s voor de Maas. Het Kabinet heeft in 2000 voor een nieuwe aanpak van de hoogwaterproblematiek gekozen. Deze aanpak komt tot uitdrukking in Ruimte voor de Rivier (RvR), en richt zich eerst op ruimtelijk oplossen en dan pas op civieltechnische oplossingen. De planstudie heeft twee doelstellingen:

1. veiligheid riviereengebied en
2. het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit in het riviereengebied.

Over de plannen die in de studie ontwikkeld worden, wordt een planologische kern beslissing opgesteld (PKB). De PKB beschrijft op hoofdlijnen de te nemen ruimtelijke maatregelen en hun effecten. Het resultaat is een besluit over de locaties waar specifieke maatregelen tot 2015 gerealiseerd moeten worden. In vervolgprocedures worden de maatregelen verder uitgewerkt tot inrichtingsplannen. Pas na afronding van deze procedures kunnen de maatregelen worden uitgevoerd.

Een belangrijke randvoorwaarde bij het samenstellen van de maatregelen is het naleven van bestaande wet- en regelgeving, waaronder de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn (VHR). In dit verband is het van bijzonder belang dat in de PKB duidelijk wordt wat de effecten zijn op de Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden én in welke mate de maatregelen juist een bijdrage kunnen leveren aan de versterking van het Natura 2000 netwerk.

In dit document wordt beschreven welke actuele Natura 2000 waarden in het PKB-gebied van belang zijn, maar ook wat in het internationale perspectief de opgave voor herstel en kwaliteitsverbetering is. Daarbij wordt aangegeven welke maatregelen ten behoeve van de veiligheid wel of niet samengaan met deze Natura 2000 waarden. Expliciet wordt gemaakt op welke locaties geen veiligheidsmaatregelen genomen kunnen worden, hetzij vanwege de uniekheid, hetzij door de lange herstelduur van specifieke waarden. Per riviertak wordt vermeld onder welke condities de te nemen veiligheidsmaatregelen een bijdrage aan behoud en herstel van de Natura 2000 waarden kunnen leveren.

Vogelrichtlijn en Habitatrictlijn

De Vogelrichtlijn en de Habitatrictlijn hebben zowel een gebiedsbeschermings- als een soortbeschermingscomponent.

Gebiedsbescherming – Natura 2000

Met Natura 2000 wordt de gebiedsbeschermingscomponent ingevuld. Natura 2000 staat voor het Europese netwerk van beschermde gebieden. Natura 2000 is het grootste initiatief op het gebied van natuurbescherming in Europa. Het netwerk wordt gerealiseerd door bijdragen van alle lidstaten van de Europese Unie. Behoud en herstel van de biodiversiteit in de Europese Unie is het doel. Het voortbestaan van specifieke habitattypen en (vogel)soorten zoals opgenomen in de Vogelrichtlijn en de Habitatrictlijn wordt met Natura 2000 gegarandeerd.

Nederland heeft voor 51 habitattypen (bijlage I Habitatrictlijn), 34 soorten (bijlage II Habitatrictlijn) en 95 vogelsoorten (bijlage I Vogelrichtlijn en andere trekvogels) een internationale verantwoordelijkheid. De Nederlandse bijdrage aan Natura 2000 is inmiddels vastgelegd.

Voor al deze soorten en habitattypen heeft Nederland de verantwoordelijkheid om (op het niveau van de lidstaat) een gunstige staat van instandhouding te behouden of te herstellen.

Soortenbescherming

Daarnaast heeft Nederland voor een aantal soorten van bijlage IV van de Habitatrictlijn en voor alle overige in het wild voorkomende vogelsoorten (Vogelrichtlijn) een verantwoordelijkheid om deze soorten te beschermen.

Verplichtingen in Europees verband

De focus van dit document ligt bij de verplichtingen in het kader van Natura 2000.

Gunstige staat van instandhouding

De eerste verplichting betreft het beschermen en verbeteren van de samenhang in het Natura 2000 netwerk én van de gunstige staat van instandhouding van soorten en habitattypen waarvoor het rivierengebied van belang is.

Deze verplichting houdt niet in dat niks kan. Sterker nog, stellen dat alle Habitatrictlijngebieden "maatregelvrij" gehouden zouden moeten worden, doet tekort aan de verplichtingen met betrekking tot de samenhang van het netwerk én de gunstige staat van instandhouding. Dit laat onverlet dat voor een aantal waarden wel degelijk geldt "blijf af" en "let op". Aanzienlijke delen van het rivierengebied zijn aangewezen als Vogelrichtlijn-gebied. Substantieel kleinere delen zijn aangemeld als Habitatrictlijngebied. Wat betreft het werkgebied van de PKB *Ruimte voor de*

Rivier vormen de aanwijzingsbesluiten voor de Vogelrichtlijngebieden en de recente aanmelding van de Habitatrichtlijngebieden uitgangspunt. In dit document worden de opgave met betrekking tot de samenhang van het netwerk én de opgave voor gunstige staat van instandhouding nader uitgewerkt.

Zorgvuldig afwegen

De tweede verplichting die Nederland in Europees verband is aangegaan betreft de verplichting tot zorgvuldig afwegen en beslissen, zoals omschreven in artikel 6 van de Habitatrichtlijn. Deze verplichting houdt in dat in een zo vroeg mogelijk stadium van de besluitvorming de mogelijke effecten op de Natura 2000 waarden in beeld worden gebracht. Dit betekent dat de PKB *Ruimte voor de Rivier* de maatregelen en hun effecten op de betreffende waarden in beeld moet brengen. Dit stelt eisen aan de milieu-effectrapportage.

Informeren en consulteren Brussel

Een derde verplichting betreft het informeren en consulteren van Brussel. Afwegen en beslissen over plannen is in principe een nationale gelegenheid. De verplichting bestaat om Brussel achteraf te informeren over de genomen compenserende maatregelen. In het kader van de PKB *Ruimte voor de Rivier* is er sprake van prioritaire soorten en habitats. Daarmee is Nederland verplicht om, alvorens definitief te beslissen, de Europese Commissie om een advies te vragen. Bovendien kan worden opgemerkt dat gezien de omvang van de te nemen maatregelen en gezien de belangrijke bijdrage die het rivierengebied levert aan het Natura 2000 netwerk, het in de rede ligt om over het geheel van de te nemen ruimtelijke maatregelen voor de veiligheid én voor versterking van het Natura 2000 netwerk het gesprek met de Europese Commissie aan te gaan.

Het rivierengebied nu

In Europees perspectief

Er zijn diverse redenen waarom het Nederlandse rivierengebied van internationaal belang is. Zo levert dit gebied voor een aantal habitattypen en soorten een belangrijke bijdrage aan de duurzame instandhouding van de Natura 2000 waarden in Europa. Hierbij moet gedacht worden aan:

- ❑ Een belangrijke bijdrage aan de ecologische variatie in Europa (*dit geldt voor stroomdalgrasland, kievitsbloemhooiland, typen in het zoetwatergetijdengebied zoals soortenrijke ruigte, vloedbos, riet- en biezenvegetatie*);
- ❑ Een relatief grote bijdrage aan het totaal Europees oppervlakte (*zachthoutooibos, glanshaverhooiland*);
- ❑ Het herbergen van een relatief groot deel van de Europese populatie (*zwanen en ganzen*).

Dit zijn alle waarden die gekoppeld zijn aan de ligging van Nederland op de trekroutes van vogels, Nederland als Delta én het 'historisch' landgebruik in het rivierengebied. In het bijzonder het agrarisch gebruik van de uiterwaarden heeft geresulteerd in een open landschap dat van groot belang is voor overwinterende ganzen, zwanen en smienten en als broedgebied voor weidevogels. Maar ook in een landschap dat een aantal in Europees perspectief belangrijke habitattypen herbergt (o.a. stroomdalgrasland).

In Nederlands perspectief

Het rivierengebied is binnen Nederland van extra belang omdat:

- ❑ Een aantal habitattypen strikt gebonden is aan het rivierengebied (*dit geldt voor soortenrijk hooiland, hardhoutooibos, pioniervegetatie op slikoevers*);
- ❑ Een aantal soorten (een deel van hun leven) strikt gebonden is aan het rivierengebied (*elft, fint, rivierprik, zalm, zeeprik, rivierrombout*);
- ❑ het rivierengebied van relatief groot belang is voor:
  - ❑ *pleisterende zwanen, ganzen en eenden en steltlopers*;
  - ❑ *broedvogels: roerdomp, zwarte stern, aalscholver, oeverzwaluw, ijsvogel en grauwe gors en kwartelkoning*;
  - ❑ *bever, kamsalamander en noordse woelmuis*;
  - ❑ *soortenrijke ruigte, krabbescheer- en rivierfonteinkruidvegetatie*.

Echter...

Voor een aantal habitattypen en soorten moet de gunstige staat van instandhouding binnen het riviereengebied verbeterd worden om een duurzame instandhouding te garanderen of om een belangrijke bijdrage aan het Natura 2000 netwerk te gaan vormen.

Het rivierengebied straks

Opgave Natura 2000

In dit hoofdstuk is omschreven hoe het rivierengebied er uitziet als de verschillende soorten en habitattypen in een gunstige staat van instandhouding voorkomen. Dit is geen vrijwillige opgave, maar een verplichting op basis van de Vogelrichtlijn én de Habitatrichtlijn.

In een volgend hoofdstuk is dit beeld per riviertak geconcretiseerd. Immers elke riviertak heeft zijn eigen verhaal.

Hooggelegen uiterwaarden:

- herbergen stroomdalgrasland, glanshaverhooiland, soortenrijk hooiland (met kwartelkoning en grauwe gors) en hardhoutooibos van een betere kwaliteit en met een groter areaal.

Laaggelegen moerasachtige situaties:

- voor het rivierengebied karakteristieke laaggelegen moerasachtige situaties hebben een groter en over het hele rivierengebied verdeeld oppervlak., zijn van betere kwaliteit met krabbescheervegetatie, zachthoutooibos, grauwe gans, zwarte stern, roerdomp, porseleinhoen, groene glazenmaker en riet met grote karekiet;
- broedkolonies van aalscholvers zijn in gelijke mate aanwezig.

Rivierdelta's en zoetwatergetijde gebied:

- voor rivierdelta's en zoetwatergetijdegebied karakteristieke soorten en habitattypen zijn sterker vertegenwoordigd: soortenrijk hooiland (kievitsbloemhooiland en weidekervelhooiland) en soortenrijke ruigte, slikoevers, vloedbossen en riet met moerasvogels zoals roerdomp en blauwborst.

Langzaam stromend water:

- delen met langzaam stromend water (nevengeulen) komen op veel plaatsen voor en vormen een leefgebied voor reigerachtigen en andere viseters, pioniervegetatie op slikoevers, rivierrombout, macrofauna en vissen.

Zwanen, ganzen, eenden en steltlopers:

- slaapplekken van nu zijn ook straks beschikbaar;
- foerageerfunctie van het rivierengebied ligt minimaal op het huidige niveau (voldoende open graslandareaal, zowel binnen als buiten de uiterwaarden, binnen het bereik van slaapplekken beschikbaar);
- areaal plasdrassituaties voor eenden en steltlopers is toegenomen.

Trekvissen:

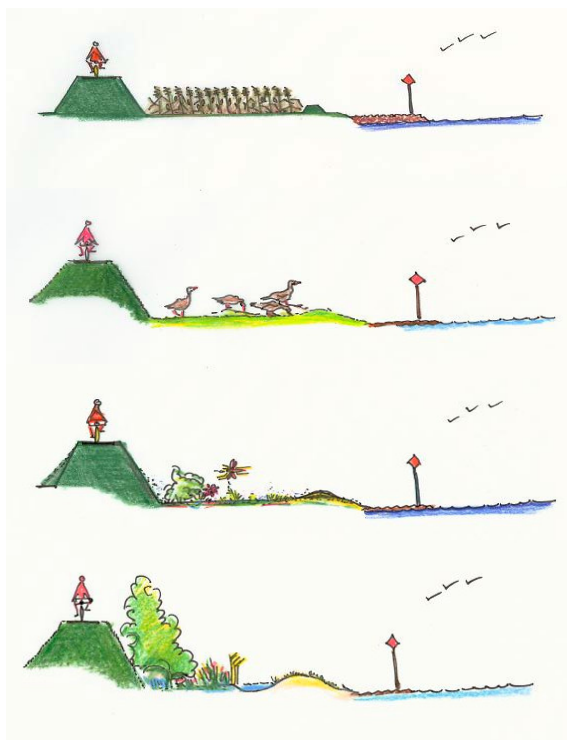
- soorten als elft, zalm, rivierprik en zeeprik zwemmen ongehinderd naar paaigebieden verder stroomopwaarts;
- de fint paait volop in het benedenriviereengebied.

Landschappelijke context:

- de inbedding van bestaande Natura 2000-gebieden in de landschappelijke context is versterkt door:
  - betere ecologische relaties tussen buitendijks en binnendijks o.m.:
    - verbinding tussen leefgebieden van amfibieën (kamsalamander, knoflookpad) binnen en buiten de uiterwaarden;
    - natuurlijke verbindingen tussen beken en uiterwaarden ten behoeve van vissen als beekprik en rivierprik;
    - moerasachtige situaties op kwelplekken in de uiterwaarden;
    - robuuste achterlandverbindingen van rivier naar hogere zandgronden (landgoederen) en de Natte As;
- binnen uiterwaarden is de afwisseling versterkt van grootschalig én open met kleinschalig én dicht landschap.

Samengevat:

- een grootschaliger en afwisselender gebied (buitendijks beter in relatie met binnendijks dat aantrekkelijk is voor een toppredator als de zeearend, die van watervogels leeft. Een completer systeem is gerealiseerd.

Ruimte voor de Rivier én voor Natura 2000

In het vorige hoofdstuk is de opgave vanuit Natura 2000 voor de PKB Ruimte voor de Rivier weergegeven. Hier wordt eerst een vertaling van ruimtelijke maatregelen naar opbrengst in Natura 2000 waarden gegeven. Vervolgens worden “blijf af”- en “let op”- Natura 2000 waarden omschreven.

Opbrengst in Natura 2000 waarden

De in het kader van de PKB Ruimte voor de Rivier te nemen ruimtelijke maatregelen kunnen, mits gelokaliseerd op de juiste plek, het Natura 2000 netwerk versterken. Daarbij kan een onderscheid worden gemaakt tussen maatregelen die in vrijwel alle situaties gunstig zijn en maatregelen die onder voorwaarden gunstig zijn.

Hierbij dient te worden opgemerkt dat zowel voor het bereiken van het beste resultaat voor veiligheid als voor het bereiken van het beste resultaat voor Natura 2000 het beheer na de maatregel van groot en misschien wel van doorslaggevend belang is. Een groot aantal van de Natura 2000 waarden in het rivierengebied is afhankelijk van gericht graslandbeheer. Voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld soortenrijk hooiland (voor kwartelkoning) en graslanden voor zwanen, ganzen en eenden (grasetende watervogels).

Ruimtelijke maatregelen vrijwel altijd gunstig:

- ❑ *uiterwaardverbreding door dijkverlegging:* uitbreiding zoetwatergetijdengebied, hardhoutoobos, laaggelegen moerasachtige situaties, ruimte voor rivierduinen, graslanden voor ganzen, zwanen en steltlopers;
- ❑ *vermindering van zijdelingse toestroom:* versterken ecologische relaties (vissen, kamsalamanders en beekbegeleidend bos).

Ruimtelijke maatregelen gunstig mits:

- ❑ *by-passes en groene rivieren:* laaggelegen moerasachtige situaties voor moerasvogels én krabbescheervegetatie, grasland voor grasetende watervogels, zacht houtoobos;
- ❑ *aanleg van nevengeulen:* gunstig voor (trek)vissen, reigerachtigen en andere viseters, pioniervegetatie op slikoevers, zachthoutoobos en macrofauna, mits lage stroomsnelheid én geen kwel wordt afgevangen;
- ❑ *verwijderen van obstakels in het winterbed:* mits hoogwatervluchtplaatsen en/of overwinteringsplekken voor amfibieën en vleermuizen én plas-drassituaties blijven;

- *retentie en komberging*: laaggelegen moerasachtige situaties en grasland voor grasetende watervogels, mits dynamiek in moerasachtige situaties niet te groot wordt;
- *afleiden naar de Zeeuwse wateren*: gunstig mits het estuarien karakter van de Zeeuwse wateren wordt versterkt;
- *verlaging van de uiterwaarden*: gunstig voor moerasachtige situaties, soortenrijke ruigte, grasland voor ganzen, plas-drassituaties voor vogels, maar mag niet ten koste gaan van waardevolle hoge delen én kwelwatersituaties.

Een en ander laat onverlet dat ook maatregelen als vistrappen en verder openstellen van de Haringvlietsluizen, die buiten het bestek van de PKB vallen een bijdrage leveren aan de versterking van de samenhang van het Natura 2000 netwerk.

“Blijf af” en “Let op” – Natura 2000 waarden

Uit de vorige paragraaf blijkt dat met de ruimtelijke maatregelen tevens specifieke Natura 2000 waarden gerealiseerd kunnen worden. Voor een aantal situaties geldt echter “blijf af” of “let op”. Hieronder wordt dit nader omschreven.

“Blijf af”

Het principe “blijf af” geldt voor behoud en herstel van een aantal zeldzame en/of aan specifieke locaties gebonden habitats en soorten. Het betreft:

- hooggelegen uiterwaarden met óf met potentie voor de ontwikkeling van stroomdalgrasland, glanshaverhooiland, en/of leefgebied voor kwartelkoning en grauwe gors;
- een aantal locaties met of met potentie voor hardhoutooibos;
- middelhoge uiterwaarden met weidekervelhooiland of kievitsbloemhooiland;
- een aantal laagdynamische moerasituaties van belang voor roerdomp, grauwe gans, zwarte stern of kamsalamander;
- dijken met zeer soortenrijk stroomdalgrasland of glanshaverhooiland;
- broedplaatsen voor aalscholvers;
- slaapplaatsen voor ganzen en zwanen.

Voor deze locaties geldt geen veiligheidsmaatregelen én tevens kritisch zijn op effect van ruimtelijke maatregelen daarbuiten.

Voor een overzicht van de “blijf af”-locaties wordt verwezen naar bijlage II en naar de kaarten per riviertak in het volgende hoofdstuk.

“Let op”

Het principe “let op” geldt voor de foerageerfunctie van ganzen, zwanen en smienten (grasetende watervogels). Het betreft een belangrijke functie van het rivierengebied. De totale foerageerfunctie moet gehandhaafd blijven. Belangrijke sleutelfactoren hierbij zijn: rust, openheid en voldoende beschikbaarheid van

kwalitatief goed voedsel (eiwitrijk gras door beweiding). Maatregelen zijn mogelijk onder de voorwaarde dat de sleutelfactoren gehandhaafd blijven. Voor die locaties waar regelmatig grote aantallen grasetende watervogels foerageren geldt dit “let op”- principe. Dit betekent bij voorkeur geen maatregelen, die de foerageerfunctie aantasten, tenzij strikte garanties geleverd kunnen worden dat de sleutelfactoren gehandhaafd blijven of verbeterd worden. In dit verband dus zodanig afgegraven én beheren dat voldoende jong en eiwitrijk gras beschikbaar blijft. Voor een overzicht van de “let op”-locaties wordt verwezen naar bijlage II en naar de kaarten per riviertak in het volgende hoofdstuk.

Uitwerking per riviertak

Voor de riviertakken die binnen de PKB Ruimte voor de Rivier vallen is een nadere uitwerking opgesteld. Per riviertak wordt op basis van de karakteristiek van de riviertak, de landschappelijke context en de huidige Natura 2000 maatregelen de opgave voor Natura 2000 in het kader van de PKB Ruimte voor de Rivier geformuleerd. Op kaart is e.e.a. nader geduid, zo staan de locaties met “blijf af” – en de “let op” – Natura 2000 waarden op kaart.

Elke riviertak heeft zijn eigen verbeteropgave en de daarmee samenhangende ruimtelijke maatregelen voor veiligheid die wordt bepaald door:

- ❑ actuele Natura 2000 waarden én staat van instandhouding;
- ❑ rivierkundige karakteristieken zoals rivierdynamiek en hoogteligging;
- ❑ landschappelijke context.

Elke riviertak heeft zijn eigen verhaal, in het kort verwoord:

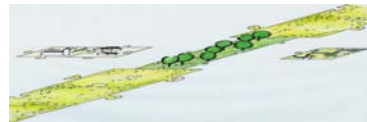
- ❑ Gelderse Poort:

*balans tussen laagdynamisch en
hoogdynamisch*

- ❑ IJssel:

ingeschaald voor groot én klein

- ❑ Waal:

ruimte voor verandering

- ❑ Benedenrivieren–Biesbosch

een groots zoetwatergetijdegebied

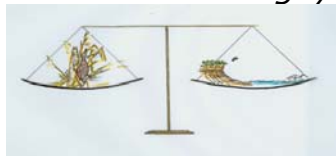
- ❑ Nederrijn/Lek:

gekwelde rivier

Riviertak Gelderse Poort

balans tussen laagdynamisch en hoogdynamisch

Karakteristiek van de riviertak

- hoogdynamische gebieden in het winterbed én laagdynamische moerasachtige strangen (binnendijks);
- begin van de Rijndelta, waar veel water doorheen gaat;
- brede uiterwaarden, op veel plekken uitgravingen met (diep) stilstaand water én met zandafzettingen op de rivieroever.

Landschappelijke context

- groot gebied met veel gradiënten en veel diversiteit;
- ligt ingebed tussen stuwwallen en ontvangt van hieruit kwelwater (o.a. in de Rijnstrangen);
- ecologische relatie met binnendijks gelegen gebieden over het algemeen goed (veel binnendijkse Natura 2000 waarden).

Natura 2000 nu

- hoge kwaliteit laagdynamische situatie in o.a. de Rijnstrangen en Oude Waal/Groenlanden/Oijse Graaf met o.a. zwarte stern (geen optimaal broedbiotoop), grauwe gans, grote karekiet (alleen in Rijnstrangengebied), roerdomp en woudaap (weinig) en porseleinhoen, bever (kleine populatie) en zachthoutoibos;
- slaapplaatsen van ganzen (Bijland e.o. en Oude Rijn);
- broedkolonie van aalschovers (Lobberdense Waard);
- klein areaal pionierstroombalgrasland (weinig), klein areaal hardhoutoibos (weinig);
- klein areaal slikoevers;
- soortenrijk hooiland alleen op dijken goed ontwikkeld;
- poort naar paaigebieden voor (sporadisch) trekvissen;
- belangrijke waarden in agrarisch gebied: ganzen en eenden, kamsalamander en kwartelkoning.

Opgave Ruimte voor de Rivier

- behoud en versterking “blijf af”– Natura 2000 waarden én voorzichtig met “let op”– Natura 2000 waarden;
- versterken moerasachtige systemen in laagdynamisch gebied zoals Rijnstrangen, Oude Waal/Groenlanden/Ooijse Graaf: inzetten op meer kwaliteit: krabbescheervegetatie (tevens broedbiotoop zwarte stern), groene glazenmaker, en rietvegetatie (roerdomp, grauwe gans, grote karekiet en porseleinhoen) en kwak;
- verbeteren en uitbreiden hardhoutoibos;
- meer ruimte voor jonge rivierduinen met stroomdal–graslanden en soortenrijk hooiland op natuurlijke standplaats (in hoogdynamisch gebied);
- behoud van huidige diversiteit, in het bijzonder moerassen, leefgebied kamsalamander, pleisterende vogels, slaapplaatsen ganzen, en soortenrijke dijken;
- ontwikkeling van een gevarieerd landschap (open en gesloten, watervogelrijk) voor de overwinterende zeearend.

Riviertak Waal

Ruimte voor verandering

Karakteristiek van de riviertak

- ❑ hoogdynamisch en laag gelegen en brede uiterwaarden;
- ❑ grootste vrij afstromende Rijntak (tweederde van de afvoer);
- ❑ strangen en geulen in de uiterwaarden;
- ❑ dikke kleiafzettingen in uiterwaarden;
- ❑ vrijwel rechtgetrokken t.b.v. de scheepvaart en afvoer.

Landschappelijke context

- ❑ rivierkwel binnendijks;
- ❑ strangen buitendijks;
- ❑ pleisterplaatsen voor ganzen buitendijks en ganzenfoerageergebieden grotendeels binnendijks;
- ❑ weinig hoogteverschillen, veel vergraven voor klei- en zandwinning.

Natura 2000 nu

- ❑ vooral van belang voor vogels:
  - ❑ pleisterende vogels: smient, grauwe gans, kolgans, kleine zwaan;
  - ❑ broedgebied voor kwartelkoning;
  - ❑ broedkolonie van aalscholvers (Druten);
  - ❑ plasdrassituaties voor steltlopers en zwemeenden;
  - ❑ slaapplek van ganzen en kleine zwaan (Kaliwaal Boven-Leeuwen, Kil van Hurwenen);
- ❑ soortenrijk hooiland (Rijswaard en Hurwenesche Uiterwaard en potentiëel stroomdalgrasland (in kleine restanten hogere uiterwaarden) en zachthoutoibos (klein stuk);
- ❑ belangrijkste route voor trekvisserij;
- ❑ broedplaats grauwe gors (Stiftsche Uiterwaarden).

Opgave Ruimte voor de Rivier

- behoud en versterking “blijf af”- Natura 2000 waarden én voorzichtig met “let op”- Natura 2000 waarden:
  - behoud areaal grasland voor grasetende watervogels, voldoende openheid, rust en voedselkwaliteit;
  - behoud restanten hoge uiterwaarden o.a. voor kwartelkoning en grauwe gors;
- grote opgave wat betreft habitattypen gebonden aan hoogdynamische en laaggelegen systemen:
  - zachthoutoibos (bever, aalscholver);
  - pioniervegetatie op slik;
- versterken verbinding Gelderse Poort – Biesbosch (o.a. bever);
- ruimte voor nevengeulen benutten voor vissen, macrofauna en visetende vogels.

Riviertak Nederrijn–Lek *gekwelde rivier*

Karakteristiek van de riviertak

- ❑ geen natuurlijke stroomdynamiek (stuwen);
- ❑ waterfluctuatie alleen ‘natuurlijk’ als bij geheven stuwen uiterwaarden overstromen;
- ❑ wisselende hoogteligging van uiterwaarden;
- ❑ getij in benedenstroomse deel;
- ❑ smalle uiterwaarden in benedenstroomse deel.

Landschappelijke context

- ❑ groot contrast binnendijks–buitendijks;
- ❑ overgang naar ‘hogere gronden’ van Veluwe en Utrechtse Heuvelrug;
- ❑ buitendijkse kwel van goede kwaliteit;
- ❑ kwel van buitendijks naar binnendijks (Lek).

Natura 2000 nu

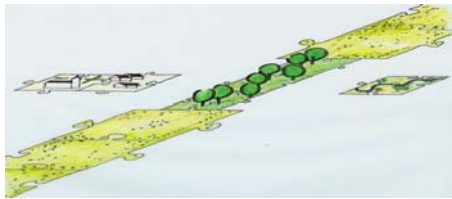
- ❑ stroomdalgrasland en glanshaverhooiland en kwartelkoning;
- ❑ kleine zwaan, smient, kol- en rietgans (slaap- en pleisterplaatsen);
- ❑ plasdras-situaties voor steltlopers en zwemeenden.

Opgave Ruimte voor de Rivier

- ❑ behoud én versterking “blijf af”– Natura 2000 waarden én voorzichtig met “let op”– Natura 2000 waarden
  - ❑ hoge uiterwaarden: behoud huidige en potentiële locaties stroomdalgrasland langs de Lek (behoud hoogte t.o.v. rivierstand en beheer) o.a. voor kwartelkoning en porseleinhoen;
  - ❑ behoud van grasland voor grasetende watervogels;
- ❑ verruimen aandeel moerasachtige systemen in lage delen uiterwaarden t.b.v. zwarte stern en kamsalamander (gebruikmaken van kwelsituaties in Nederrijn);
- ❑ versterking van de relatie buitendijks met binnendijks (overgang bos op stuwwal, naar hardhoutoibos en zachthoutoibos);
- ❑ herstel van getijdegorzen.

Riviertak IJssel

ingeschaald voor groot én klein

Karakteristiek van de riviertak

- ❑ grote verschillen in lengterichting: van groot verval bovenstrooms tot langzaamstromend in beneden IJssel;
- ❑ relatief weinig water, ondiep overstroomd;
- ❑ meanders.

Landschappelijke context

- ❑ delen breed, delen smal, grote verschillen in hoogteligging dwars op rivier (kronkelwaarden);
- ❑ goede inbedding in omgeving (kwel uit omgeving, goede link met landgoederen zone binnendijks (deels via beken), in benedenstroom met 'delta');
- ❑ afwisselend dicht en kleinschalig én open en grootschalig.

Natura 2000 nu

- ❑ belangrijk bolwerk voor stroomdalgrasland én soortenrijkhoiland (incl. kievitsbloemgrasland);
- ❑ belangrijkste hardhoutooibos (Zalkerbos), zachthoutooibos én enige locatie met rivierfonteinkruidvegetatie;
- ❑ plasdras-situaties voor steltlopers;
- ❑ broedvogels: ijsvogel, kwartelkoning en aalscholver (Hengforder Waarden);
- ❑ pleisterende grasetende watervogels;
- ❑ slaapplaatsen van zwanen en ganzen (Windesheim, Wijhe, Rammelwaard, Olburgen, Zuider- en Vaalwaard).

Opgave Ruimte voor de Rivier

- ❑ behoud én versterking "blijf af"- Natura 2000 waarden én voorzichtig met "let op"- Natura 2000 waarden:
  - ❑ grootschalige gebieden: optimaliseren voor grasetende watervogels en steltlopers;
  - ❑ kleinschalige gebieden: behoud kleinschalige gebieden als: Cortenoever, Havikerwaard, Rammelwaard, Rijkense Waarden en Wilpsche Klei (stroomdalgrasland en vogels);
- ❑ versterken van de relatie binnendijks en buitendijks:

- versterken van samenhang met landgoederenzone en beken binnendijks voor vissen, amfibieën, ijsvogels en beekbegeleidend bos;
- vergroten areaal laagdynamisch moeras met kwelrelaties;
- vergroten areaal hardhoutooibos (uitbaten beschikbare bronpopulaties en overgang Veluwe)(deels binnendijks);
- versterken van leefgebied van de kwak (behoud en kwaliteitsverbetering zachthoutooibos);
- versterken van het deltakarakter monding IJssel:
  - bolwerk Kievitsbloemhooilanden versterken door betere relatie met binnendijks gebied;
  - in delta versterken van moerasachtige situaties voor roerdomp, zwarte stern en grote karekiet (Natte As);
  - versterken natuurlijk karakter delta (vertakte monding):
  - verbeteren condities voor rivierfonteinkruid.

Riviertak Benedenrivieren – Biesbosch *een groots zoetwatergetijdegebied*

Karakteristiek van de riviertak

- ❑ rivier- en getijdynamiek (meer of minder gedempt) – rivierinvloed indirect;
- ❑ eutroof;
- ❑ vertakt geulenstelsel, met gorzen en platen.

Landschappelijke context

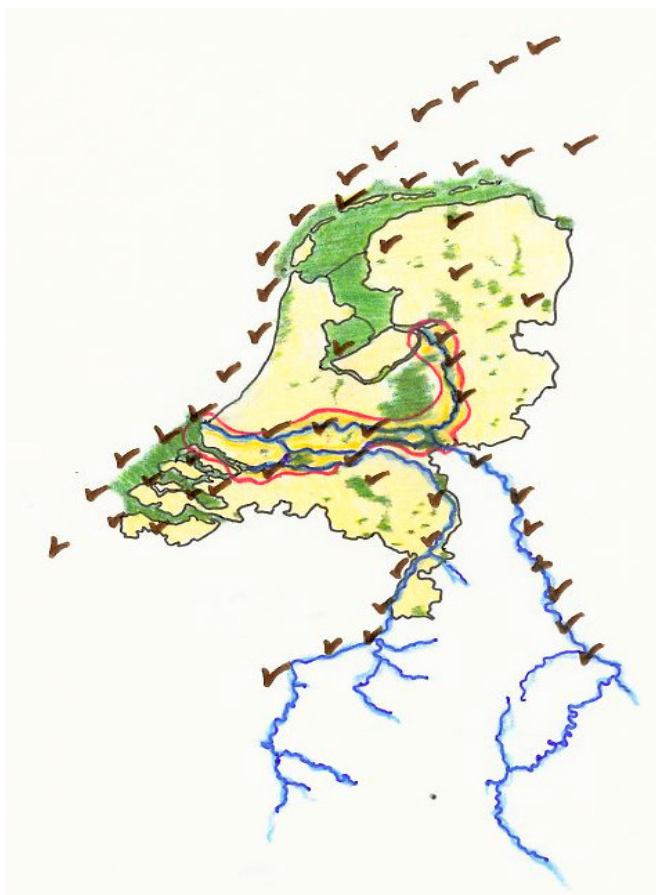
- ❑ ruimte grootschalig;
- ❑ dicht – veel opgaande begroeiing / open spaarbekkens.

Natura 2000 nu

- ❑ weidekervelhooiland in Hengstpolder, stroomdalgrasland (Kop van de Oude Wiel);
- ❑ natte soortenrijke ruigten;
- ❑ wilgenvloedbos (met spindotters);
- ❑ slikoevers (met driekantige bies (uniek in Europa));
- ❑ soorten als bever, noordse woelmuis en grote modderkruiper;
- ❑ broedvogels o.a.: ijsvogel (in steilkanten), aalscholvers (broedkolonie Dordtsche Biesbosch), bruine kiekendief (3^e gebied in Nederland) en blauwborst (30% landelijk totaal);
- ❑ trekvogels:
  - ❑ belangrijke pleisterplaats voor aanzienlijke aantallen doortrekkende en overwinterende watervogels (ganzen, zwanen, eenden en steltlopers);
  - ❑ drie grote slaapplekken voor duizenden ganzen en zwanen (kolgans, brandgans en kleine zwaan) in Sliedrechtsche, Brabantsche en Dordtsche Biesbosch;
  - ❑ doortrek- en wintergebied van grote roofvogels: visarend, zeearend en slechtvalk;
  - ❑ slikken en ondiepten in Dordtsche Biesbosch belangrijke nazomerverzamelplek voor lepelaars.

Opgave Ruimte voor de Rivier

- behoud én versterking “blijf af”– Natura 2000 waarden én voorzichtig met “let op”– Natura 2000 waarden:
  - versterken pleisterplaatsfunctie voor watervogels en voor grasetende watervogels: meer grasland;
  - verbeteren kwaliteit weidekervelhooiland én stroomdalgrasland;
- meer getij en betere waterkwaliteit ten behoeve van:
  - wilgenvloedbossen, slikoevers (driekantige bies), riet (blauwborst en noordse woelmuis);
  - voor vissen (fint en grote modderkruiper en visetende vogels (aalscholver en lepelaar);
- versterken moerasachtige situaties met soortenrijke ruigten en riet voor soorten als roerdomp, porseleinhoen, snor en noordse woelmuis;
- ontwikkelen van een robuust en gevarieerd landschap (open en gesloten, watervogelrijk) voor overwinterende vis- en zeearenden.

Conclusies

- Voor het hele rivierengebied geldt dat de maatregelen voor veiligheid, mits goed gelokaliseerd, tevens een versterking opleveren van de Natura 2000 waarden.
- Elke riviertak heeft zijn eigen verhaal: zijn eigen opgave wat betreft ruimtelijke maatregelen voor veiligheid én zijn eigen opgave wat betreft Natura 2000.
- Slechts voor relatief weinig locaties geldt “blijf af” (minder dan 10 % van de uiterwaarden). Voor deze locaties geldt: geen veiligheidsmaatregelen én tevens kritisch zijn op effect van ruimtelijke maatregelen daarbuiten op locaties met “blijf af”- Natura 2000 waarden.
- Gezien het belang van het rivierengebied voor grasetende watervogels (ganzen, zwanen en smienten) geldt het “let op”-principe voor de foerageerfunctie in de uiterwaarden.
- Veiligheid én Natura 2000 waarden kunnen niet zonder adequaat beheer. Graslandbeheer (permanent grasland) is van groot belang zowel voor veiligheid als ook voor grasetende watervogels, steltlopers én broedvogels als kwartelkoning en grauwe gors.
- De te nemen ruimtelijke maatregelen voor veiligheid in het kader van Ruimte voor de Rivier kunnen bijdragen aan de duurzame instandhouding en versterking van de Natura 2000 waarden in ons land. Een project waar economie én ecologie elkaar niet in de weg staan, maar elkaars gelijken zijn.
- Tel uit je winst.

Bijlagen

Bijlage I: Lijst van habitattypen en soorten in het rivierengebied

Bijlage II: Rivierdelen met “blijf af” - en “let op” - gebieden

Bijlage III: Kaarten per riviertak

Bijlage I: Lijst van habitattypen en soorten in het rivierengebied

Habitatype 3150. Krabbescheervegetatie

Officiële naam: Van nature eutrofe meren met vegetatie van het type Magnopotamion of Hydrocharition.

Habitatype 3260. Rivierfonteinkruidvegetatie

Officiële naam: Submontane en laagland rivieren met vegetaties behorend tot het Ranunculion fluitantis en het Callitriche–Batrachion.

Habitatype 3270. Pioniervegetatie op slikoevers

Officiële naam: Rivieren met slikoevers met vegetaties behorend tot het Chenopodietum rubri p.p. en Bidention p.p.

Habitatype 6120. Stroomdalgrasland (prioritair)

Officiële naam: Kalkminnend grasland op dorre zandbodem

Habitatype 6430. Soortenrijke moerasruigte

Officiële naam: Voedselrijke zoomvormende ruigten van het laagland, en van de montane en alpiene zones.

Habitatype 6510. Soortenrijk hooiland

drie varianten:

Glanshaverhooiland,

Kievitsbloemhooiland,

Weidekervelhooiland

Officiële naam: Laaggelegen schraal hooiland (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*).

Habitatype 91E0. Zachthoutoibos (prioritair)

In zoetwatergetijdengebied ook wel vloedbos genoemd

Officiële naam: Alluviale bossen met *Alnus glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*)

Habitatype 91F0. Hardhoutoibos

Officiële naam: Gemengde bossen langs grote rivieren met *Quercus robur*, *Ulmus laevis*, *Fraxinus excelsior* of *Fraxinus angustifolia* (*Ulmenion minoris*)

Bijlage II: Rivierdelen met “blijf af” – en “let op” – gebieden

Geleedpotigen

Groene glazenmaker (*Aeshna viridis*) *
Rivierrombout (*Stylurus flavipes*)

Vissen

Zeeprik (*Petromyzon marinus*)
Beekprik (*Lampetra planeri*)
Rivierprik (*Lampetra fluviatilis*)
Elft (*Alosa alosa*)
Fint (*Alosa fallax*)
Zalm (*Salmon salar*)
Grote modderkruiper (*Misgurnus fossilis*)
Kleine modderkruiper (*Cobitis taenia*)
Rivierdonderpad (*Cottus gobio*)

Amfibieën

Kamsalamander (*Triturus cristatus*)
Knoflookpad (*Pelobates fuscus*)

Zoogdieren

Meervleermuis (*Myotis dasycneme*) **
Rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*) **
Bever (*Castor fiber*)
*Noordse woelmuis (*Microtus oeconomus arenicola*) ***

Planten

Tonghaarmuts (*Orthotrichum rogeri*)

* = verdwenen uit het rivierengebied

** = rivierengebied is fourageergebied

*** = alleen langs benedenrivieren

Bijlage II-A. Rivierdelen met "Blijf af"-gebieden

Riviertak	Naam gebied	Toelichting natuurwaarden *	Schatting areaal of ligging binnen Habitatrichtlijn- (H) of Vogelrichtlijngebied (V)
Gelderse Poort	Oude Rijnstrangen	Laagdynamisch gebied met o.a. kamsalamander, zwarte stern, roerdomp	VH
	Oude Rijn	Belangrijke slaappleats ganzen en zwanen (in open water)	V
	Kwartierse dijk (Baberich)	Zeer soortenrijk stroomdalgrasland / glanshaverhooiland op dijk	H
	Bijland e.o.	Belangrijke slaappleats ganzen en zwanen (in open water)	V
	Bijlanddijk (Tolkamer)	Zeer soortenrijk stroomdalgrasland / glanshaverhooiland op dijk	H
	Lobberdense Waard (Gelderse Poort)	Broedkolonie aalscholvers	V
	Millingerwaard	Rivierduin, hardhoutoobos en zachthoutoobos	H
Waal	Groenlanden / Oude Waal / Ooijse Graaf	Laagdynamisch moerasgebied met o.a. kamsalamander, zwarte stern	H
	Winssensche Waarden	Stroomdalgrasland op oeverwal en op de dijk Ewijk - Winssen	< 10 ha
	Druuten	Broedkolonie aalscholvers	V
	Kaliwaal bij Boven-Leeuwen	Belangrijke slaappleats ganzen en zwanen (in open water); soortenrijk rivierduin	V; < 10 ha
	Stiftsche Uiterwaard	Leefgebied grauwe gors en waardevol stroomdalgrasland	V; < 10 ha
	Rijswaard	Glanshaverhooiland (vlakdekkend), zachthoutoobos	H
	Kil van Hurwenen	Glanshaverhooiland, zachthoutoobos; belangrijke slaappleats ganzen en zwanen	HV
Nederrijn-Lek	Breemwaard	Oeverwal met stroomdalgrasland; fraaie pioniervegetatie op slikoever	< 10 ha
	Waarden bij Loevestein	Stroomdalgrasland (met name Bloemplaat fraai)	H
	Doorwertsche uiterwaarden	Waardevolle contactzone met stuwwal (kwel, hardhoutoobos-fragment, beken)	10-50 ha
	Wageningsse berg	Waardevolle contactzone met stuwwal (kwel, hardhoutoobos-fragment)	10-50 ha
	Grebbeberg	Waardevolle contactzone met stuwwal (kwel, hardhoutoobos-fragment)	10-50 ha
	Amerongse Bovenpolder-oost	Waardevolle contactzone met stuwwal (kwel, hardhoutoobos-fragment)	< 10 ha
	Amerongse Bovenpolder-west	Glanshaverhooiland (vlakdekkend)	H
	Ingensche Waarden	Soortenrijke moerasruigte in oude rivierloop, ten westen van zandwinplas	< 10 ha
	Dode Rijnarm, Maurik	Belangrijke slaappleats ganzen en zwanen (in open water)	V
	Beusichemse Waarden	Oeverwal met stroomdalgrasland en soortenrijke moerasruigte in oude rivierloop	< 10 ha
	Mijnsherenwaard en Middelwaard (bij Vianen)	Zandige oeverzone met stroomdalgrasland	< 10 ha
	Dertienmorgenwaard (bij Uitweg)	Stroomdalgrasland, glanshaverhooiland en soortenrijke moerasruigte (SBB-deel)	10-50 ha
	Luistenbuul (Achtthovensche uiterwaarden)	Stroomdalgrasland	H
Koekoeksche Waard	Stroomdalgrasland en glanshaverhooiland	H	
De Bol en Willige Langerak	Stroomdalgrasland	H	

* = stroomdalgrasland en glanshaverhooiland zijn tevens van belang voor kwartelkoning en andere vogelsoorten van droge graslanden

Bijlage II-A (vervolg)

Riviertak	Naam gebied	Toelichting natuurwaarden *	Schatting areaal of ligging binnen Habitatrichtlijn- (H) of Vogelrichtlijngebied (V)	
IJssel	Scherenwelle	Glanshaverhooiland (vlakdekkend) + kievitsbloemgrasland	H	
	Zalkerbos (met de hele kronkelwaard)	Hardhoutoobos + geomorfologisch gave kronkelwaard	H	
	Vreugderijkerwaard	Stroomdalgrasland (een van de twee grootste in ons land)	H	
	Hoenaard	Restant stroomdalgrasland en hardhoutoobos op oeverwal **	< 10 ha	
	Kloosterbos (Wapenveld)	Natuurlijke overgang IJsseldal/Veluwe met rivierduin en hardhoutoobos	10-50 ha	
	Uiterwaarden Windesheim	Belangrijke slaappleats ganzen en zwanen (in open water)	V	
	Uiterwaarden Wijhe (zandgat)	Belangrijke slaappleats ganzen en zwanen (in open water)	V	
	Duursche Waarden	Stroomdalgrasland (pionier) + zachthoutoobos (zeldzaam langs IJssel) met kwak	HV	
	Fortmond	Hardhoutoobos (hele omgeving waardevol, bv ook de akkers)	H	
	Dijken bij Olst	Stroomdalgrasland (op dijken), zeer soortenrijk	< 10 ha	
	Hengforder Waarden	Broedkolonie aalscholvers	V	
	Dijken bij Terwolde	Stroomdalgrasland (op dijken), zeer soortenrijk	< 10 ha	
	Ravenswaard	Stroomdalgrasland en glanshaverhooiland in gave kronkelwaard	H	
	Rammelwaard	Stroomdalgrasland; belangrijke slaappleats ganzen en zwanen in grindgat	HV	
	Cortenoever	Stroomdalgrasland, hardhoutoobos en glanshaverhooiland in gave kronkelwaard	H	
	Gelderse Toren (Spankeren)	Hardhoutoobos en beekbegeleidend bos in waardevolle omgeving	H	
	Plassen zuidelijk van Olburgen	Belangrijke slaappleats ganzen en zwanen (in open water)	V	
	Fazantenbos + Middachten (Havikerwaard)	Hardhoutoobos en beekbegeleidend bos in waardevolle omgeving	10-50 ha	
	Zuider- en Vaalwaard (Rheden)	Belangrijke slaappleats ganzen en zwanen (in open water)	V	
	Velperwaarden	Oeverwal met soortenrijk stroomdalgrasland	< 10 ha	
	Benedenrivieren-Biesbosch	Kop van de Oude Wiel	Stroomdalgrasland (een van de twee grootste van ons land)	H
		Hengstpolder	Enige locatie met goed ontwikkeld soortenrijk weidekervelgrasland	H
Sliedrechtsche, Brabantsche en Dordtsche Biesbosch		Belangrijke slaappleats ganzen en zwanen (in open water)*** +	V	
Dordtsche Biesbosch		belangrijke aantallen blauwborst en bruine kiekendief	V	
		Broedkolonie aalscholvers	V	

* = stroomdalgrasland en glanshaverhooiland zijn tevens van belang voor kwartelkoning en andere vogelsoorten van droge graslanden

** = tevens fraaie ontwikkelingen in reeds afgegraven en ingerichte Wiessenbergsche Kolk

*** = de belangrijkste slaappleatsen voor Kolgans betreffen Polder Aarteloyenbosch, Polder De Ruigens (Sliedrechtse Biesbosch), Zuid-Maartensgat (Dordtse Biesbosch), Gat van Buisjes, slenk ten westen van Eendenkooi, Gat van de Slek en Buiten Kooigat (Brabantse Biesbosch); op al deze locaties slapen ook brandganzen; de belangrijkste slaappleatsen voor Kleine zwaan betreffen Lepelaarsgat (Dordtse Biesbosch) en Boven Spieringpolder (Brabantse Biesbosch).

Bijlage II-B. Rivierdelen met "Let op"-gebieden

Betreft de belangrijkste fourageergebieden van Kolgans, Kleine zwaan en Smient, allen gelegen in Vogelrichtlijngebieden; bepaald aan de hand van aantal vogeldagen/seizoen, 1993-97 (gegevens SOVON)

Riviertak	Naam gebied	Percentage vogels in deelgebied		
		Kolgans	Kleine zwaan	Smient
Gelderse Poort	Oude Rijnstrangen	15%	35%	
	Spijk-Tolkamer	1%	10%	
	Pannerdens Kanaal, Loo-Westervoort (oostoever)	7%	17%	
	Pannerdens Kanaal t/m Gendtse Polder (noordoever)*	11%	18%	
	Millingerwaard, Kaliwaal (zuidelijke uiterwaard)	11%	2%	
	Kommerdijk-Waalbrug Lent (noordoever)	14%	3%	
	<i>Totaal SBZ Gelderse Poort</i>	<i>59%</i>	<i>85%</i>	
Waal	Beuningen km 891-Deest (zuidoever)	2,0%	27%	14,2 %
	Kerncentrale-scheepswerf, km 902 (noordoever)	8,0%	11%	3,1 %
	Scheepswerf, km 902-Ochten (noordoever)	8,7%	16%	12,9 %
	Wamel-steenfabriek Bato's Erf (zuidoever)	10%	20%	9,2 %
	Heesselt-brug Waardenburg (noordoever)	9%	1%	3,2 %
	Rossum-brug Zaltbommel (zuidoever)	30%	1%	10,3 %
	Drutensche Waarden			16,8 %
	Neerrijnen			8,4 %
<i>Totaal SBZ Waal</i>	<i>68%</i>	<i>76%</i>	<i>78%</i>	
Nederrijn-Lek	Renkum km 897-t/m haven Wageningen (noordoever)	1%	20%	
	Haven Wageningen-brug Rheden (noordoever)	3%	13%	
	Steenfabriek, km 897-t/m Klaverwaard (zuidoever)	12%	35%	
	Veer Elst-veer Amerongen (noordoever)	14%	4%	
	Veer Amerongen-veer Wijk bij Duurstede (noordoever)	25%	3%	
	Veer Eck en Wiel-veer Rijswijk (zuidoever)	25%	0%	
	<i>Totaal SBZ Nederrijn</i>	<i>80%</i>	<i>75%</i>	
IJssel	Westervoort-Lathum (zuidoever)	10%	1%	0,2 %
	Vaalwaard-Doesburg (zuidoostoever)	20,4%	3%	1,5 %
	Doesburg-veer Bronkhorst (oostoever)	3,0%	6,5%	15,5 %
	Cortenoever	12,2%	2,6%	2,8 %
	Veer Bronkhorst-spoorbrug Zutphen (oostoever)	4,7%	6,7%	1,1 %
	Rammelwaard	7,6%	1,6%	15,8 %
	Spoorbrug Zutphen-spoorbrug Deventer (oostoever)	10,4%	2,2%	1,6 %
	Spoorbrug Deventer-Randerstraat (oostoever)	1,6%	6%	4,6 %
	Werven-spoorbrug Zwolle (westoever)	0,9%	25%	0,6 %
	Spoorbrug Zwolle-Zalk	0,0%	7%	16,1 %
<i>Totaal SBZ IJssel</i>	<i>71%</i>	<i>62%</i>	<i>60%</i>	
Biesbosch	Kraaiennest	*		
	Polder Moordplaat	*		
	Polder Lepelaar	*		

Bijlage III: Kaarten per riviertak

